

Carmen Magallón i Antoni Soler conversen sobre la guerra a Ucraïna

Joan Salicrú

02/06/2022 | Conversa |

La invasió d'Ucraïna per part de l'exèrcit de Vladímir Putin suscita diversos interrogants sobre el paper que hem de tenir des de la resta de països d'Europa i ens fa reflexionar sobre elements com la glorificació dels civils armats o el paper de les dones.

Carmen Magallón és (Alcanyís, Terol, 1951) catedràtica de Física i Química. Presidenta de la Fundació SIP (Seminario de Investigación para la paz), de Saragossa, entre el anys 2003 i 2018. El 2011 va ser escollida Presidenta de WILPF Espanya (Lliga internacional de Dones per la Pau i la Llibertat), càrrec que va mantenir fins al 2019 quan va ser nomenada Presidenta d'Honor. També forma part de la Xarxa Acadèmica de WILPF

Internacional.

Antoni Soler és (Barcelona, 1951) Llicenciat en Ciències Químiques per la Universitat de Barcelona. Militant de grups pacifistes i no-violents des dels anys setanta, com ara el Grup d'Amics de l'Arca, la Marxa de la Llibertat, el Casal de la Pau de Barcelona, el Collectiu d'Acció No-Violenta o el moviment d'objecció de consciència. L'any 1983, va participar en la creació de FundiPau, entitat de la qual n'és president des del 2016.

La guerra ha tornat a Europa. En termes de valors, el conflicte entre Rússia i Ucraïna quines conseqüències creuen que pot tenir?

CARMEN MAGALLÓN— S'ha desenvolupat una onada de solidaritat amb els refugiats ucraïnesos, que està molt bé, però que no hem vist en els casos dels refugiats sirians, per exemple, o en altres guerres recents. Per altra banda, manca un moviment per la pau, una acció política de la societat civil, una intervenció per aturar la guerra; és minoritari aquest posicionament polític. Hi ha una carència de cultura en el terreny de la política internacional. En altres ocasions, a finals dels anys vuitanta durant la Guerra Freda, es va aixecar tot un moviment europeu per desmuntar l'escala de tensió entre els dos blocs enfrontats. .

ANTONI SOLER—Sempre s'acostuma a dir que la veritat és la primera víctima quan es produeix una guerra. És molt difícil saber exactament què està passant. Tot depèn de les fonts que ens informen, de la seva versió. Nosaltres sembla que tenim més consciència de la censura que hi ha a Rússia, però tampoc sabem si les informacions que ens arriben d'Ucraïna estan mediatitzades. L'odi, quan es produeix una agressió d'aquestes característiques, és l'altra cara de la moneda i s'expressa amb tota la ràbia des de les entranyes. Expressions d'odi, massa contundents; la polarització entre bons i dolents. Personalment em sorprèn que tothom estigui d'acord en què la guerra és una autèntica catàstrofe, però que al mateix temps les reaccions siguin tan diferents: mentre uns demanen que la guerra s'aturi i que no es torni a produir, els altres demanen més armes, més militarització i justifiquen l'existència de l'exèrcit.

En aquesta guerra s'ha creat una narrativa en què sembla clar qui són els bons (els ucraïnesos) i qui són els dolents (els russos) dels conflicte i ho diem a més així en general, pel broc gros. Això no ha estat tan evident en altres conflictes, com per exemple la guerra dels Balcans, la darrera que havíem viscut. És perillosa aquesta visió simplista de la guerra?

C.M.—En aquest cas, sí, se n’ha escollit una part, la ucraïnesa, perquè es tracta d’una invasió i s’ha demonitzat la figura del president rus, Vladímir Putin, per la seva actitud de domini i comportament que viola el dret internacional. A la guerra de Bòsnia no hi va haver aquesta reacció. A més, juntament amb el suport europeu a Ucraïna per frenar Putin, ha crescut un corrent d’exaltació de l’heroisme lligat a la defensa de la pàtria. Des del feminisme pacifista pensem que l’amor a la pàtria no s’ha de mostrar a través d’aquesta noció d’heroisme unida a les armes. A la guerra de Bòsnia, el grup de Dones de Negre va mostrar un sentit de l’heroisme i la pàtria diferents, no lligat a matar i morir. Elles deien que la pàtria eren les cançons, les olors, els menjars, la vida dels humans, però en cap cas era un territori pel qual havien de matar. Ara sembla que s’imposi la visió bel·licista per unanimitat, una visió que reproduïx els estereotips de gènere: les dones i els fills se’n van del país, encara que potser algunes, les que menys, es queden lluitant. Val a dir que l’heroisme pot ésser considerat des d’una altra perspectiva, des de l’acció no violenta. Hi ha accions no violentes, plantejades pel pacifisme, que també tenen aquesta càrrega de valor. Hi ha els moviments de resistència civil, les persones que es col·loquen desarmats davant dels combois militars per aturar-los. No obstant això, aquest valor no es ressalta. El valor de la no violència que és l’alternativa de pensament i acció és el que caldria subratllar.

Quins casos destacaria?

C.M.— Un exemple clar seria la russa Elena Osipova que va sortir a manifestar-se als carrers de Sant Petersburg amb pancartes a favor de la pau i va acabar detinguda per la policia. I altres. Manquen exemples grupals, com va ser el cas de les Mares de Soldats Russos que durant la guerra de Txetxènia van anar a buscar els seus fills al capdavant de guerra. La polarització és un tret del moment, però un dels valors de la cultura de pau és precisament trencar amb els bàndols. No es pot identificar els governants amb tot un poble. Cal trencar la idea de la unanimitat dels bàndols. M’han explicat situacions d’infants russos i ucraïnesos residents a Espanya que s’han enfrontat a l’escola. Cal treballar per dir “estem tots junts” contra aquesta guerra-invasió. De manera diferent, tinc l’exemple de l’alcalde del meu poble, Alcañiz (Teruel), Ignacio Urquizu, que va convocar una manifestació en contra de la guerra convidant russos i ucraïnesos. Aquest és un valor molt important, saltar per sobre de les dues barreres i simbòliques i junts confrontar-se als líders bel·licistes.

A les manifestacions en contra de la guerra s’evidencien contradiccions: els ucraïnesos residents a casa nostra no demanen aturar les hostilitats sinó armes per vèncer a

Rússia. Com ho viviu?

A.S.— Qualsevol que davant d'una agressió no tingui dubtes o contradiccions s'està enganyant. Enfront d'un drama com aquest es poden entendre totes les reaccions. A mi em sembla trist que una manifestació en contra de la guerra s'hagi fet quasi en contra dels desitjos de la comunitat ucraïnesa a Barcelona. També és veritat que era difícil harmonitzar les dues postures: més armes contra la demanda de deixar d'enviar armes, però hauríem d'aconseguir estar al costat de les víctimes. Evidentment, hi ha una contradicció dolorosa i difícil de fer. Des del moviment per la pau, hi ha dues afirmacions molt clares a pronunciar: primer de tot, preguntar-nos si enviant més armes hi haurà menys morts. I la segona és posar en valor que allò que pot fer inviable l'ocupació russa és la resistència no violenta: la desobediència de la gent ucraïnesa, els actes heroics d'interposar-se davant dels tancs, de fer plorar soldats russos. O, per l'altra banda: manifestacions de la població russa contra la guerra en el marc d'una repressió duríssima. Aquestes són les coses que generaran que hi hagi menys morts. És evident, però, que hi ha dolor, contradiccions i es compren la reacció del poble ucraïnès de defensar-se. Des del pacifisme, entenc que és necessari reaccionar contra l'agressió, però cal humanitzar-la, civilitzar-la i això és la no violència.

C.M.— Les armes allargaran la guerra i les morts. I, al final de tot, s'acabarà negociant. Per què no negociem abans i que no hi hagi més morts? És una irracionalitat continuar reproduint el bel·licisme històric. Podrien haver deixat entrar a les tropes russes fins al final i després oposar-hi resistència civil, accions de no col·laboració. Però enviar més armes només alimenta el negoci de les armes i extreu recursos necessaris per altres objectius molt més valuosos. És una reacció que pensàvem que ja no es produiria més a Europa.

Precisament, en aquest context, hem vist com s'està lloant la valentia dels civils que es llancen a lluitar contra la invasió. S'està naturalitzant molt ràpidament que els ciutadans participin de l'exercici de la violència. Quina opinió els mereix, això?

A.S.— Enfront d'una injustícia flagrant o una violació de drets humans, la primera reacció que cal exigir és la mateixa reacció. El pitjor és la passivitat. I no podem conformar-nos o deixar que la gent pateixi i sigui trepitjada. Per tant, és positiu aquesta indignació que ens mobilitza. Però no ens podem quedar aquí perquè aquesta reacció té molt de mític, d'ancestral, de testosterònic: "el més fort i el més valent". En l'imaginari col·lectiu només surt com a reacció possible la violència, com si no hi hagués una altra

alternativa entre la violència i la passivitat. Entre aquestes dues opcions queda molt millor actuar violentament que quedar-se al marge. Però, més enllà de la reacció violenta, hi ha altres formes, més civilitzades, humanes i eficaces de reaccionar.

C.M.— Afegiria un petit matís. Des del feminisme d'arrel pacifista, no volem jutjar aquestes reaccions que deia l'Antoni, que surten d'una manera visceral. I que estan mostrant unes societats en què manquen molts valors. Una carència que impedeix plantejar-se per què la solidaritat humana, la noviolència, la racionalitat civilitzadora i la creativitat per pensar d'una altra manera, no es poden donar també en aquest context. El predomini del mercat on estem immersos, que ens converteix en clients en comptes de ciutadans, ens resta altres valors. Anteriors generacions vam ser educades en els valors del cristianisme; crec que millor ser educat així que en el buit de valors lligat al neoliberalisme del mercat. Potser aquest buit ha portat la societat ucraïnesa a aferrar-se amb tanta força al vell valor de l'heroisme lligat a les armes. A això s'hi uneix el fet que les societats que van viure sota l'ègida de l'URSS han estat vacunades contra les grans paraules com a 'solidaritat' o 'suport mutu'. Així que no jutjo que els civils hagin pres les armes, però no ho puc aplaudir.

Parlem de les dones: si tenim en compte les imatges de l'èxode ucraïnès, sembla que el seu rol social ha quedat invisibilitzat en el seu paper reproductiu.

C.M.— Tant el rol dels combatents ucraïnesos com el de les dones que han assumit el treball de cures m'entristeixen perquè reproduïxen els vells rols estereotipats de gènere. Al llarg de la història, hi ha hagut grups de dones que s'han organitzat i han aixecat una veu dissident contra la guerra. Trobo a faltar que dones russes i ucraïneses es plantegin el que es van plantejar moltes dones als Balcans, que van protestar contra els seus propis líders, contra els propis! Hi ha la força que desmunta els bàndols. Ho estan fent algunes dones russes –també alguns homes– i confio que puguin teixir-se aliances entre dones russes, ucraïneses i altres dones europees i del món també. Per dir-ho de manera clara i alternativa: així no. Ja està bé, ja n'hi ha prou, que els homes, en el seu rol estereotipat bel·licista, imposin els mètodes per resoldre o intentar sortir d'un conflicte.

En molts conflictes les dones han estat crucials en la reconstrucció social de països devastats. Quin paper creieu que tindrà la dona en la postguerra ucraïnesa?

A.S.— Esperem que pugui tenir-lo, ja que moltes vegades queden marginades. Sovint la característica femenina no es té en compte per gestionar els conflictes. Sí que és veritat

que tant en la guerra com en la reconstrucció el paper de la dona és fonamental.

M'agradaria que no existís aquesta diferència de rols, establerta per estereotips, però és evident que en el moment de teixir complicitats i noves relacions les dones estan menys contaminades per l'odi i l'adrenalina, elements que tant dificulten la reconstrucció. Un dels mals de la guerra és que justament fa molt difícil la reconciliació i la reconstrucció, perquè afegeix dolor, odi i ressentiment. Aquí sí que hem de confiar en el paper de les dones.

Però torno amb el d'abans: a mi em sorprèn encara que l'única solució que es planteja des dels governs i la Unió Europea sigui l'enviament d'armes, que no hi hagi una altra alternativa. I que en aquest cas es posin d'acord unanimitats que en altres problemes mai es donarien. Hi ha un negoci immens però els únics que s'està beneficiant d'aquesta guerra són els fabricants d'armes. En aquest aspecte hi ha una unanimitat de tots els governants que em sembla decepcionant. No entenc que el poder polític sigui tan cec i seguidista d'inèrcies històriques i interessos econòmics. Que sigui tan poc capaç de liderar situacions de canvi i de millores socials reals.

C.M.— Quan parlo de què les dones poden jugar un rol fonamental en la construcció de la pau, no ho dic perquè siguin dones sinó perquè s'insereixen en una tradició històrica, al llegat històric de dones que s'han resistit a la guerra. Durant la Primera Guerra Mundial, les sufragistes van ser capaces de reunir-se a la Haia i proposar mesures per aturar la guerra i aconseguir una pau permanent. Les dones estaven excloses de les decisions polítiques i no estaven imbuïdes del paradigma dominant. Defensar la pau és una opció, no va lligat a una naturalesa. Ho aclareixo perquè ara no és l'exclusió allò que ens permet pensar diferent, sinó l'opció d'identificar-nos amb aquesta línia de pensament i acció. I crec que ho podem fer homes i dones, junts, però reconeixent l'autoritat d'aquesta tradició. Perquè el dilema ànima bella –elles– i guerrer just –ells– no afavoreix la cultura de pau. La pau no ha d'estar a les mans de la meitat de la humanitat, ens correspon a tots. I en aquest sentit, una altra sortida és impulsar la diplomàcia de la societat civil, veient que els líders no estan a l'alçada de les circumstàncies. Hi ha uns líders que dominen i uns altres que representen, però tots proposen el mateix. No pot ser! La societat civil ha d'obrir-se pas i tenir una veu pròpia. Ens agradaria que hi hagués una conferència internacional de la societat civil que estableixi altres formes i mirades, altres propostes alternatives a les armes.

En aquesta conflicte les dues parts han fet lectures diferents del passat i han usat la

història com a arma de guerra. Quin paper juguen els ressentiments històrics?

C.M.— Hi pot haver ressentiment en aquest cas, sense afirmar-ho de manera rotunda. Igual que hem tingut problemes sorgits de com les societats occidentals tracten persones o societats musulmanes o determinats països com Palestina, aquest tracte diferent ha pogut donar lloc a percepcions de què no et respecten, a ressentiments. En el cas de Rússia pot ser així, ja que el que s'hauria d'haver produït després de la caiguda del mur era que l'OTAN s'hagués dissolt i així es va prometre. Això no justifica la invasió d'Ucraïna, però tampoc no ens eximeix de revisar comportaments polítics que han pogut generar aquest ressentiment dels líders. Crec que ens ho hem de fer mirar.

A.S.— No podem disminuir la responsabilitat del president Putin, perquè és qui pren la decisió de posar en marxa una operació que costarà la vida a milers de persones. Però les guerres no sorgeixen perquè sí. Són el resultat d'esdeveniments que venen d'abans. Així, podem dir que el gran responsable de la Segona Guerra Mundial és Hitler i els que li van donar suport. Però per què arriba al poder? Segurament trobem l'explicació en què el final de la Primera Guerra Mundial va ser una derrota amb humiliació pels alemanys. I aquest és sempre l'origen d'un nou conflicte. Al final de la Guerra Freda també passa quelcom semblant: es perd l'ocasió de dissoldre l'OTAN i crear un model de seguretat compartit que englobés als països de l'òrbita soviètica, Europa i els EUA. És molt millor una seguretat compartida que la seguretat d'uns contra la dels altres, però encara som esclaus de la dinàmica del domini. Cal un sistema de seguretat compartit.

C.M.— Les dones de la Lliga Internacional de Dones per la Pau i la Llibertat, el 1919, van criticar el pacte de Versalles, que posava fi a la Primera Guerra Mundial, perquè posava la llavor d'una altra guerra. I així va ser: dues dècades més tard esclatava la Segona Guerra Mundial.

◆ guerra, pacifisme, Rússia, Ucraïna

Joan Salicrú Veure tots els articles